

UN ESPRIU DIFERENT

Isidor Cònsul

Rosa Ma. Delor i Muns, Salvador Espriu, els anys d'aprenentatge 1929-1943.
Pròleg de Raffaella Pinto. Edicions 62. Barcelona, 1993

Ara haurem de tornar a llegir Salvador Espriu. Compte que no dic rellegir-lo sinó llegir-lo de nou. Com la medicina preventiva, l'acció de rellegir respon a la rutina d'una higiene mental, a la mena d'ablucions rituals que, a més de deixondir-te, et reconfirmen o no la solidesa dels pilars que aguanten o fan trontollar un determinat edifici literari. Llegir de nou, en canvi, vol dir esforçar-se a començar de zero, fer taula rasa de les lectures anteriors i, si és possible, reobrir la via amb ulls nous damunt d'allò que poc o molt ja es coneix. Insisteixo: l'estudi de Rosa Ma. Delor imposa la regressió a les beceroles, girar enrera del camí que s'havia fet, recuperar la cruïlla dels inicis i tombar per la xarxa de noves possibilitats que el seu treball suggereix. Tot això, és clar, en el benentès que hom vulgui arribar al cor mateix de l'escriptura espriuana.

No se m'acut cap més fórmula que aquesta obligació de tornar a començar, com el vell mite de Sísif castigat a refer el camí, per ponderar la novetat i la riquesa de l'estudi de Rosa Ma Delor, Salvador Espriu, els anys d'aprenentatge 1929-1943. La gràcia fonamental del treball rau en el fet de capgirar les imatges tòpiques que ens han pervingut i en l'encert d'il·luminar un grapat d'aspectes biogràfics poc coneguts d'Espriu. Es un estudi, d'altra banda, que ens el presenta, de jove, més guerrer i polèmic que no assenyalen les convencions, i el dibuixa com un provocador intel·lectual, amb qualche component d'"enfant terrible". Encara més: Rosa Ma Delor ha espanyat les tanques de l'Espriu críptic, ha trobat les sortides per a la seva descodificació i les claus que obren, si no tots, bona part dels panys secrets de la seva

literatura. Es per això que ens obliga a llegir-lo de nou, perquè poques vegades un estudi havia il·luminat amb tanta contundència i claredat les zones d'ombra d'una literatura difícil i tancada com és bona part de la que sortia de la ploma de Salvador Espriu.

Miratge a Citerea com a exemple

Si algú pensa que exagero i que potser no n'hi ha per tant, que faci una prova tan senzilla com recordar, o llegir, si fa al cas, la **nouvelle** Miratge a Citerea. Abans, si li sembla oportú i per poder-la transitar amb més comoditat, que s'informi en la bibliografia més convencional que fins ara hi havia a l'abast del lector. No la de Rosa Ma Delor. Hi trobareu, a tot estirar, que la **nouvelle** s'enfronta al tema de l'amor entre dones, que es presenta com els fragments d'unes memòries escolars o bé que, com Laia, Letizia o Fedra, és un relat encarat a tractar el tema de la dona i el seu entorn. Una collita ben migrada, al capdavant. Si a continuació llegiu la part que Rosa Delor dedica, en el seu estudi, a Miratge a Citerea us adonareu fefaentment de la necessitat d'una nova lectura. Al costat de les generalitats dels manuals i dels detalls que un lector perspicaç pot trobar pel seu compte, l'estudi de la Delor ens ajuda a descobrir-hi uns altres nivells de lectura. Per exemple, que Miratge a Citerea és també una resposta intel·ligent i irònica als tics amb què la crítica d'aquells anys havia rebut l'obra anterior d'Espriu, Laia, sobretot. Una altra seria que, tot i la disfressa de divertiment, Miratge a Citerea, lluny de la superficialitat que aparenta, es construeix com un text de notable complexitat: des d'una perspectiva històrica funciona com una al·legoria referida als fets i a les conseqüències del 6 d'octubre de 1934, a banda de ser un relat on juguen els esquemes de la dialèctica del coneixement. També és un text cabdal per a resseguir-hi les tesis d'Espriu sobre l'amor: l'amor com a miratge i un cert acostament particular al mite de Narcís.

I aquesta mostra d'estricta novetat que ofereix el repàs a Miratge a

Citerea és fàcilment traslladable a altres exemples. Alguns que surten a raig són la lectura en clau política d'Ariadna al laberint grotesc, o l'esoterisme d'aquelles narracions que responen a l'estructura del camí de la vida, o la base pitagòrica que presenten els reculls Aspectes i la mateixa Ariadna al laberint grotesc. I posats a arrengrer aspectes més anecdòtics, es pot parlar dels noms del món cultural català que són parodiats per alguns dels personatges més coneguts de les narracions. La possibilitat que Efrem Pedagóg, poso per cas, sigui una ganyota de Manuel de Montoliu o d'Eugeni d'Ors, i que Crisant Baptista Mestres sigui Carles Riba, tot i que també podria tractar-se de Joaquim Xirau i Palau.

Contra Carles Riba ?

Em permeto una breu digressió sobre el cas Carles Riba a qui Espriu sempre considerà com un epígon del Noucentisme. Des d'aquesta perspectiva encaixa prou bé la relació entre Efrem Pedagóg, el geni sublim (Eugeni d'Ors) i el seu millor deixeble, Crisant Baptista Mestres (Carles Riba). I és prou significativa -però trobo també que massa exagerada- la dada que reporta Rosa Ma Delor amb el testimoni de Sebastià Bonet, segons el qual Salvador Espriu no tenia gaire estima per la personalitat literària de Carles Riba: no li agradava gens el seu llenguatge, ni el considerava tampoc un bon traductor del grec i, com a poeta, ponderava molt més l'obra de la seva esposa Clementina Arderiu, que possiblement és la princesa Bijou Fontrodona d'Ariadna al laberint grotesc. A la prosa Hals, dins de Les roques i el mar, el blau, queda clara aquesta crítica a la feina del torsimany amb l'exemple d'un vers concret que és comparat amb la corresponent versió de Pascoli. En el debat que es genera a continuació el pobre Crisant Baptista Mestres exclama angoixat: Vet aquí que de sobte em sento indigent enmig de la meva riquesa.

A Salvador Espriu, els anys d'aprenentatge 1929-1943 i com bé indica el mateix títol, Rosa Ma Delor ha acotat la seva feina d'investigació al temps

de l'edició d'El doctor Rip (1931) i fins a Antígona (1939). Per a ser més exactes cal dir que hi ha un cap i una cua castellans: els exercicis bíblics d'Israel (1929), convertits en llibre no venal per la generositat del pare, i la redacció d' Historia general (1943), que és una part del primer volum de Iniciación a la Historia Universal dirigida per Alberto del Castillo. Salvador Espriu, a qui apassionava la història antiga, redactà la part corresponent a la Prehistòria, l'Orient i Grècia del primer dels tres volums. Són efectivament, els anys d'aprenentatge i la definitiva frontissa cap a la maduresa. Espriu fregava els trenta en aquest 1943 que tanca l'estudi. Ara, a banda de tornar-lo a llegir amb ulls nous, només ens cal esperar que Rosa Ma Delor, en un volum posterior, vagi obrint els panys que resten i il.lumini, qui sap si definitivament, el conjunt de l'obra d'un dels nostres clàssics contemporanis, Salvador Espriu.

Isidor Cònsul